

ילדים מחוננים ובני משפחתם

May, K. M. (2000). Gifted children and their families. *The Family Journal: Counseling and therapy for couples and families*, Vol. 8 No. 1

תרגום מקוצר: ד"ר אסנת בינשטוק

חוסר הבנה וגישות מנוגדות באשר למשפחות לילדים מחוננים קיימים במידה ניכרת. יש הטוענים שלמחוננים אין צרכים מיוחדים, ואחרים הטוענים כי מחוננים יכולים להתמודד בכוחות עצמם עם צרכים כאלו. אולם כל ייחודיות מטילה עול כבד ואחריות על ההורה, ולהורי מחוננים נוסף לחץ של היותם באופן תמידי בעמדת נחיתות (סילברמן, 1997).

בניגוד לתיאורים שליליים בספרות על משפחות לילדים מחוננים, חוקרים מצאו כי במרבית משפחות המחוננים מתקיימים דפוסי קשר בריאים, רמה גבוהה של הסתגלות פסיכולוגית ואסטרטגיות התמודדות חיוביות (מתיו, ווסט והווי, 1986, וסילברמן, 1993a). אולם לילדים מחוננים ישנה אישיות מורכבת בעלת רגישויות ייחודיות ופגיעויות חוזרות ונשנות (קולנג'לו ודיוויס, 1997).

למאפיין משמעותי כמחוננות ישנה השפעה מיוחדת על המשפחה, והוא דורש הסתגלות מסוימת כדינאמיקות המשפחתיות ובאינטראקציות הורה-ילד. לטענתו של סילברמן (1993) לילדים מחוננים יש תת-מבנה רגשי וקוגניטיבי: מורכבות קוגניטיבית הגורמת לעומק רגשי. לכן ילדים מחוננים אינם רק חושבים באופן שונה מבני גילם אלא גם מרגישים באופן שונה. לדברי רופר (1982) למחוננים מודעות רבה יותר, רגישות רבה יותר ויכולת גבוהה יותר להבין ולתרגם תפיסות לחוויות אינטלקטואליות ורגשיות. לובקי (1993) מונה חמש יכולות גבוהות במחוננים היכולות לגרום להיווצרות קונפליקטים תוך אישיים ובין אישיים: **חשיבה מתפצלת, התרגשות, רגישות, תפיסה ויכולת מימוש עצמי.**

למרות שיכולות אלו כשלעצמן הן טבעיות, הרי שהופעתן ההתנהגותית מעניקה להן משמעות רגשית-חברתית בקרב ילדים מחוננים. סילברמן (1993, 1997) מסביר כיצד ליכולות אינטלקטואליות יש קורלציה למאפיינים אישיותיים וכיצד כל המאפיינים האינטלקטואליים מתקשרים באופן דינאמי עם המאפיינים האישיותיים. לדוגמא: חשיבה הגיונית גבוהה מזווגת עם תובנה עמוקה, התפתחות מוסרית מוקדמת מזווגת עם רגישות ואמפתיה, חוש צדק מפותח מזווג עם שאלות וחקירה של חוקיות וסמכות, כישרון של המשגה מזווג עם פרפקציוניזם וחשיבה אנליטית מזווגת עם מודעות עצמית גבוהה. יכולות אלו מתחברות לכדי מבנה אישיותי המונחה על ידי החזון האידיאלי (סילברמן, 1997).

חוסר אחידות בתחומי ההתפתחות (asynchrony ו-dysynchrony) מאפיין גם הוא ילדים מחוננים (ריס, 1994). יכולותיהם האינטלקטואליות מתקדמות משאר בני גילם בעוד שיכולותיהם החברתיות והמוטוריות תואמות את גילם. כמו כן הם אינם מחוננים בכל תחום ואינם מוצלחים באותה מידה בכל התחומים. חוסר תיאום זה בתחומי ההתפתחות, ביכולות, בכישרונות – יכול להוביל לתסכול ולבלבול לילד המחונן ולמשפחתו.

הורים לילדים מחוננים חשים לעיתים תכופות בלתי כשירים לגידול ילדיהם המחוננים. רגשותיהם עלולים להחמיר כתוצאה מגורמים רבים כמו מיתוסים ומידע לא נכון, בוטות ועוינות לא גלויה, חוסר במידע ואף במקרים מסוימים העדר משאבים כספיים. במהלך עשרים השנים

האחרונות הראה המחקר כי לגבי משפחות רבות של מחוננים – המאפיין הבולט בהקשר למחוננות הינו הסטיגמה (קולמן וכרוס, 1988, קרוס, 1999, וסילברמן 1993a).

מן הראוי שלילדים מחוננים ולבני משפחתם יינתן יעוץ שיגיב על צרכיהם הייחודיים. קרוס (1998) עומדת על חשיבותו של הייעוץ המשפחתי שינתן על ידי יועצים שלהם ידע רחב אודות מחוננות והשפעתה על המשפחה. היא מזהירה כי מסרים הניתנים על ידי יועצים משפחתיים בעלי דעות קדומות או חסרי הכשרה בתחום והנשענים על אינטואיציה במתן שירות לילדים מחוננים ולבני משפחתם, עלול להחמיר בעיות חברתיות ורגשיות. יועצים משפחתיים מנוסים בתחום יוכלו לסייע ולהקל בהבנה ובפתרון קשיים פוטנציאליים.

חייהן של משפחות מחוננים דומים ושונים מחייהן של משפחות אחרות. גם באם המחוננות מזוהה – אין מנוס מהשפעתה על המשפחה ומהשפעת המשפחה עליה.

מקסטרס (1989) מתייחס לחוויית המחוננות במשפחה כמשבר מועצם (crisis cubed): השפעת מצבי החיים, הרגשות והרעיונות מוגברת במשפחות מחוננים.

הסתייעות ביעוץ במשפחות מחוננים נובעת מדאגות הייחודיות להן. הורים למחוננים עומדים בפני אתגרים רבים ולעיתים קרובות מגלים שבקהילתם חסרים תמיכה, משאבים ומידע. המסרים הסותרים שהורים למחוננים לעיתים קרובות מקבלים מערערים את שיקולי הדעת שלהם, גורמים להם לתסכול ולניסיון להבין את התפקיד ההורי שלהם. דירק (1979) מצא כי קשה יותר להיות הורה לילד מחונן מאשר להיות ילד מחונן. הדאגות שמשפחות אלו חוות מביאות אותן להביא ליעוץ את השונות של ילדם, וחוסר יכולתם להתמודד עם חלק ממאפייני ילדם כמו אינטנסיביות, רגישות יתר, ומופנמות. כמו כן יכול להיות מתח גובר במשפחה כתוצאה מצרכים ייחודיים של הילד מחונן. הורים יכולים להיות מודאגים מן העובדה שילדם מקבל יותר תשומת לב מאחיו - במיוחד אם הילד עסוק בפעילויות בית ספריות וחופ בית ספריות רבות, וגם דאגות כמו זיהוי ותיגו, השמה מתאימה, גרייה מספקת. הורים גם יחפשו סיוע כאשר יחוו שילדם המחונן מקיים יחסים מתוחים עם בני גילו ועם חברים קרובים. הרגישות להשפעת המחוננות על משפחה יכולה להתגבר כאשר המטפל המשפחתי שואל את עצמו "באיזו מידה כל סוגיה שמעלים קשורה לכל משפחה באשר היא ובאיזו מידה הסוגיה ייחודית קשורה לנוכחות הילד המחונן?" (קולנגילן, 1997).

בנוסף לכל נקודות שלעיל, הורים יכולים לתהות לגבי יכולותיהם הם. לרוב הילדים מחוננים יש הורים מחוננים, למרות שהורים לעיתים קרובות אינם מכירים ביכולותיהם הייחודיות ואף יכולים לחוש כאב בזיהוי כזה (סילברמן, 1997). זאת מאחר והורים יכולים להשוות מחוננות עם הישגיות ולהאמין שהישגיהם אינם מספקים. חשוב לכן ליועצים משפחתיים לסייע להורים להשלים עם המחוננות שלהם עצמם. טולן (1992) אמר כי "קשה לסייע לילד לפתור סוגיות שהוריו עדיין לא פתרו בעצמם".

מן הנמנע הוא שכל היועצים המשפחתיים יהיו מומחים בתחום המחוננות, אך לא מן הנמנע שיהיה להם ידע כלשהו ורגישות כנה לגבי מחוננים ומשפחתם.

התערבויות רבות מתאימות לעבודה עם משפחות מחוננים:

- פרספקטיבה רב דורית מאפשרת לחפש מחוננות במשפחה.
- התערבויות מובנות יכולות להיות מתאימות לצרכים הייחודיים של משפחות המחוננים כגון בנושא גבולות כאשר כל אחד מבני המשפחה יחוש עצמו חשוב ונתמך.

- גישות דמוקרטיות להורות בהן כאשר להורים יש סמכות ומנהיגות ובו בזמן יש לילדים אפשרות להביע קולם בקבלת החלטות מתאימות גם הן.
- מטפלים פוסט מודרניים יכולים ליצור חבירה שיתופית בין משפחות מחוננים לצורך מציאת משמעות חדשה או מבנים חדשים לבעיותיהם.

מקורות:

- Colangelo, N. (1997). Counseling gifted students: Issues and practices. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (pp. 353-365). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Colangelo, N., & Davis, G. A. (1997). Psychological and counseling services. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (pp. 351-352). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Coleman, L. J., & Cross, T. L. (1988). Is being gifted a social handicap? *Journal for the Education of the Gifted*, 11, 41-56.
- Cross, T. L. (1998). Social and emotional needs of gifted students: Practical advice for guiding the gifted. *Gifted Child: Today Magazine*, 21(1), 26-27.
- Cross, T. L. (1999). How gifted students cope with mixed messages. *Gifted Child: Today Magazine*, 22(4), 32-33.
- Delisle, J. R. (1992). *Guiding the social and emotional development of gifted youth: A practical guide for educators and counselors*. New York: Longman.
- Dirks, J. (1979). Parents' reactions to identification of the gifted. *Roeper Review*, 2, 9-10.
- Lovecky, D. V. (1993). The quest for meaning: Counseling issues with gifted children and adolescents. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp. 29-50). Denver, CO: Love Publishing.
- Mathews, F. N., West, J. D., & Hosie, T. W. (1986). Understanding families of academically gifted children. *Roeper Review*, 9, 40-52.
- May / GIFTED CHILDREN AND THEIR FAMILIES 59
- Meckstroth, E. (1989). Guarding the gifted child. *Understanding Our Gifted*, 1(5), 10-12.
- Rimm, S. B. (1994). *Keys to parenting the gifted child*. New York: Barron's Educational Services.
- Roeper, A. (1982). How the gifted cope with their emotions. *Roeper Review*, 5, 21-24.

Silverman, L. K. (1993a). Counseling families. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp. 151-178). Denver, CO: Love.

Silverman, L. K. (1993b). A developmental model for counseling the gifted. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp. 51-78). Denver, CO: Love.

Silverman, L. K. (1993c). The gifted individual. In L. K. Silverman (Ed.), *Counseling the gifted and talented* (pp. 3-28). Denver, CO: Love.

Silverman, L. K. (1997). Family counseling with the gifted. In N. Colangelo & G. A. Davis (Eds.), *Handbook of gifted education* (2nd ed., pp. 382-395). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Tolan, S. S. (1992). Only a parent: Three true stories. *Understanding Our Gifted*, 4(3), 8-10.